

Život i rad Andrije Kačića Miošića

Džalto, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:668281>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Ivana Džalto

Život i rad Andrije Kačića Miošića

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Ivana Džalto

Matični broj: 0009073381

Život i rad Andrije Kačića Miošića

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr.sc. Borana Morić-Mohorovičić

Rijeka, 14. rujna 2018.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova

izradio/la samostalno pod mentorstvom _____.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Potpis

SADRŽAJ:

1. Uvod

2. Štokavski književni jezik

3. Životopis Andrije Kačića Miošića

4. Analiza djela *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*

4.1. Obilježja stila

4.2. Kačićev jezik

4.3. Kačićeva terminologija

4.4. Predgovor *Bratu štioču*

4.5. Predgovor *Pripoljubljenomu štioču*

4.6. Posveta *Prisvitli gospodine*

5. Zaključak

6. Popis literature

7. Prilozi

7.1. Predgovor prvom izdanju *Razgovora ugodnog: Bratu Štíocu*

7.2. Predgovor drugom izdanju *Razgovora ugodnog: Pripoljubljenomu štíocu*

7.3. Posveta: *Prisvitli gospodine*

SAŽETAK

U ovom završnom radu prikazat će se život i rad Andrije Kačića Miošića te utjecaj njegova djela *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* na razvoj hrvatskoga jezika i književnosti. Andrija Kačić Miošić se u svojim djelima koristi narodnim jezikom koji se temelji na štokavskoj ikavici¹. S obzirom da se u 18.stoljeću štokavska ikavica nametnula odrednicom hrvatskoga književnog jezika, uporabom štokavske ikavice Andrija Kačić Miošić utjecao je te pomogao procesu jezične standardizacije² koja je započela još u 17.stoljeću. *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* postaje pučka čitanka iz koje narod uči o sebi, svojoj povijesti i svome jeziku. To djelo smatra se ključnim u vremenu buđenja preporodnih ideja svih južnih Slavena.

KLJUČNE RIJEČI: Razgovor ugodni naroda slovinskoga , jezik, povijest, standardizacija, puk

¹ „...Jezik kojim pišu Grabovac i Kačić svojim je dijalekatskim obilježjima isti onaj novoštokavski ikavski kakav se bio utvrdio već kod baroknih pisaca, osobito onih bosanskih..“ (Katičić 2013:46)

² „...Ovdje ćemo standardizaciju shvaćati kao proces izgrađivanja i nastajanja standardnoga jezika pa će se govoriti o predstandardizacijskom razdoblju, vremenu prije početka toga procesa, i standardizacijskom razdoblju kad taj proces započinje..“(Tafra, Standardološka propitkivanja, 37)

1. Uvod

Andrija Kačić Miošić hrvatski je pjesnik i fratar te jedan od najvažnijih autora 18.stoljeća koji će svojim radom utjecati na standardizaciju hrvatskoga književnog jezika uporabom štokavske ikavice koja se u 18.stoljeću nametnula kao odrednicom hrvatskoga književnog jezika³. O Kačićevoj važnosti govori i činjenica da se djelo *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, smatra jednim od najvažnijih i najpoznatijih djela hrvatske književnosti i šire (usp. npr. Lisac 2007; Musa 2006; Botica 2007; Šešelj 2008; Ravlić 1967). Spomenuta knjiga smatra se najpopularnijom pučkom knjigom u Hrvata koja je bila recitirana, čitana i pjevana u svim dijelovima Hrvatske te izvan nje (Musa 2006: 251). Na stvaranje spomenutoga djela te na autorovo prosvjetiteljsko stvaralaštvo utjecao je hrvatski pjesnik i franjevac Filip Grabovac sa svojim djelom *Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga* (1747). Kao što su im slični naslovi, tako im je slična i tematika.⁴ Filip Grabovac je zbog navedenoga djela bio osuđen te ubijen, a djelo mu je spaljeno, stoga je Andrija Kačić Miošić zbog straha od Mletačke vlasti odbijao objaviti vlastiti rad koji je imao velike sličnosti sa *Cvitom razgovora*. (Ravlić 1967:9) Andrija Kačić Miošić autor je brojnih djela, a u ovom ćemo radu spomenuti ona najvažnija:

- filozofski traktat *Elementa peripatheticae juxta mentem subtilissimi doctoris Joannis Duns Scoti*⁵ (1752);
- *Korabljica Pisma svetoga i svih vikova svita događaji poglaviti*⁶ (1760);

³ „...U Dalmaciji se već početkom 18.stoljeća ističe rođeni štokavac Luka Terzić te čakavac Ivan Petar Marki koji izgrađuju svijest da ikavska štokavština treba biti književnojezični izraz kako u štokavskom, tako i u čakavskom dijelu srednje Dalmacije Istuču se i Andrija Vitaljić, Jakov Pletikosa, Josip Banovac, AntunKadčić, Ivan Josip Pavlović Lučić, Petar Macukat, Frane Matić, Josip Milunović, Nikola Palikuća, Marko Pavišić, Luka Vladimirović, Mate Zorčić, Ivan Dražić..“ (Brekalo-Farkaš 2013:167)

⁴ „...Nadovezujući se na Grabovca nazvao ju je Razgovor ugodni naroda slovinskoga> U njoj prosvjećuje priposti puk tako što mu daje povijest. Daje ju na način koji je tomu puku pristupačan i blizak. Isto onako kako je počeo Grabovac. Tek Kačićeva je knjiga cijela tomu posvećena..“ (Katičić 2013:45)

⁵ Djelo je tiskan 1752.godine i ona je Kačićevo prvo veliko djelo, filozofski traktat koji je pisan na latinskome jeziku, a u skladu s time namjenjen je za intelektualce i učene ljude. Ovo Kačićevo djelo jedino je pisano na latinskome jeziku, što znači da ga puk nije mogao čitati jer nije znao latinski jezik. To djelo je posvećeno Jurju Pankraciju Kačiću, a sastoji se od uvoda i tri knjige.Kroz cijelo djelo Kačić se poziva na filozofe i kršćanske mislioce, osobit naglasak stavlja na franjevačkoga filozofa Dunska Skota. (Bazala 1976: 191)

- *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*⁷

Potonje je djelo popularnošću nadmašilo sva ostala njegova djela. To djelo važno je iz više razloga, od tematike, problematike te same ideje djela pa sve do činjenice da je ono kod južnih Slavena pridonijelo ideji buđenja preporodnih ideja. I dok je njegovo prvo tiskano djelo *Elementa peripathericae* pisano latinskim jezikom te samim time i namijenjeno učenim ljudima, *Razgovor ugodni* pisan je hrvatskim jezikom te je namijenjen neukom puku. Cilj je djela bio „prosvijetliti“ narod, a upravo je zbog svoje namjene imalo iznimnu važnost za hrvatsku kulturu, književnost i jezik.

Šimun Musa (2006: 251) navodi kako je za Kačićevu poetiku karakteristično miješanje stiha i proze, zatim uporaba deseteračkoga stiha, veličanje prošlosti, naroda i jezika, antiturska tematika, prikaz povijesnih događaja te već spomenuta namijenjenost puku. Sve navedeno analizirat će se u nastavku ovoga rada.

2. Štokavski književni jezik

Krajem 15. stoljeća dolazi do velikih migracija hrvatskog stanovništva na zapad zbog prodora Osmanlija, a onda i širenja štokavskoga književnog jezika. Upravo je to razlog zbog kojega štokavsko narječje postaje najrasprostranjenije⁸.

Krajem 16. stoljeća te tijekom 17. stoljeća započinje proces katoličke obnove zbog katoličkih naroda koji su zbog graničnog položaja bili izloženi turskim utjecajima s jedne strane te protestantizmu s druge strane (Vulić 2013: 95). Zbog navedenoga Katolička Crkva zalagala se za tiskanje literature na

⁶Tiskana je čak sedam puta, a prvi put 1760. godine. Navedeno djelo zbirka je od dva dijela, a sastoji se od biblijskih i svjetovnih pripovijesti koje su ljudi rado čitali. Ovo djelo pisano je na hrvatskome jeziku kako bi ga puk mogao čitati, što bi značilo da je Kačić svoje djelo namijenio upravo narodu. Ovo djelo posvećeno je Jakovu Ivićeviću iz Makarske. Djelo je pisano hrvatskim jezikom i to štokavskom ikavicom, osim dva dokumenta koja su pisana latinskim jezikom. (Ravlić 1967:19)

⁷ (1756., 1759.)

⁸ „...U seobama jako je veličinom područja prošireno štokavsko narječje i neki štokavski dijalekti, dok su kajkavština i osobito čakavština smanjene, a smanjeni su ili izgubljeni i pojedini dijalekti svih triju narječja..“ (Lisac 2013:77)

hrvatskome jeziku. Vrlo se rano valjalo odlučiti o kojem je jeziku riječ. Odluka je pala na najrašireniji – štokavski.⁹ Pri tome je veliku ulogu imala djelatnost Kongreacije za širenje vjere jer se zalagala za tiskanje katoličke vjerske literature na štokavskom hrvatskom književnom jeziku, primjerice katekizmi i brevijari, a tiskan je i *Ritual rimski* Bartola Kašića. (Vulić 2013:95) Na taj način literatura postaje dostupna širokim masama.

U 17. stoljeću dolazi do procesa jezične standardizacije, a tome je uvelike pripomoglo tiskanje latinske gramatike Bartola Kašića¹⁰ koja nosi naziv *Institutiones linguae Illyricae* (1604.), a s kojom je znanstveno utemeljio ikavski refleks jata. Naime, navedeno djelo pisano je štokavsko-čakavko ikavskom stilizacijom, po uzoru na latinske gramatike, koje je autor poznao. Cijelo djelo pisano je na latinskome jeziku, dok su primjeri navedeni hrvatskim jezikom. Važnost te gramatike bila je velika iz razloga što je navedena gramatika pisana štokavskom ikavicom, tada najrasprostranjenijim jezikom, te tiskana i dostupna učenim ljudima koji su ju mogli čitati za razliku od, primjerice, rukopisa dubrovačkih autora¹¹ iz 16. stoljeća koji nisu bili dostupni široj javnosti, a koji su pisani štokavskom ijekavštinom.

Štokavski književno jezični tip razlikuje dva refleksa jata, jekavski i ikavski. Ta činjenica veoma je važna jer se prema njoj razlikuju autori koji stvaraju na štokavštini. Točnije, ovisno o tome gdje su djelovali i pisali autori su rabili ikavski ili jekavski refleks jata. Stoljeće nakon Bartola Kašića javljaju se dva centra na području štokavske ikavštine. Prvi književno jezični centar javlja se unutar Makarskoga primorja unutar kojega djeluje Andrija Kačić Miošić i Filip Grabovac. Na području ovoga književnoga centra valja zamijetiti veliku

⁹ „...Razumije se, nova situacija od 16. stoljeća uvjetovana seobama, kretanjima stanovništva uzrokovanim tadašnjim znatnim turskim osvajanjima, ali i drugim, gospodarskim, razlozima...U seobama jako je veličinom područje prošireno štokavsko narječje i neki štokavski dijalekti, dok su kajkavština i osobito čakavština smanjene.“ (Lisac 2013:77)

¹⁰ Bartol Kašić hrvatski je pisac, jezikoslovac i isusovac. Najpoznatiji je kao autor prve hrvatske gramatike *Institutiones linguae Illyricae* (1604) te *Rituala rimskog* (1640).

¹¹ Zbornik Nikše Ranjine unutar kojega se nalaze djela sljedećih autora: Šiško Menčetić, Džore Držić, Mavro Vetranović, Nikola Nalješković..

uporabu talijanskoga jezika zbog same blizine Italije. Također, unutar ovoga književnoga kruga pisala su se i tiskala književna djela s posebnim naglaskom na njihovu prosvjetiteljsku funkciju, a za tu zadaću bili su zaduženi franjevci. Drugi književno jezični centar štokavske ikavice bila je upravo Slavonija, a najvažniji autori koji djeluju na tome području bili su Matija Antun Relković¹², zatim Blaž Tadijanović¹³ te Marijan Lanosović¹⁴. S obzirom na blizinu teritorija na ovo područje djeluje upravo njemački jezik. Također, u Slavoniji nastaju mahom jezična djela, odnosno gramatike.

Osim Makarskoga primorja i Slavonije valjalo bi spomenuti i Dubrovnik¹⁵ u kojemu se javlja štokavska (i)jekavština koja je bila ugledna, ali se ikavština proširila na većinskom području. (Katičić 2013:42) Autori koji stvaraju na temelju ijekavske tradicije, na području Dubrovnika u 18.stoljeću, jesu Niko i Vlaho Stulli, Martin Zlatarić, Petar Sorkočević, Jakov Mikalja¹⁶ i Ardelio della Bella¹⁷.

Bez obzira kojemu krugu pripadali, autori su imali neke stalne značajke po kojima su bili prepoznatljivi u svojim djelima. Primjerice neki autori pisali su svoja djela za puk, namjenjivali ih puku, a u skladu s time pisali su razumljivo kako bi ih oni mogli čitati i razumjeti.

¹² Jedan je od najpoznatijih slavonskih pisaca, a proslavio se svojim djelima *Satir iliti divji čovik* (1762) te hrvatskom gramatikom koja nosi naziv *Nova slavonska i nimačka gramatika*(1767). Ova opsežna gramatika namijenjena je Nijemcima i Hrvatima koji žele iz nje učiti o hrvatskom ili njemačkom jeziku. Gramatici su pridodani konverzacijski uzorci te rječnik. (Holjevac, Lisac, Stolac 2013:611)

¹³ Slavonski franjevac i autor gramatike s rječnikom koja nosi naziv *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik*(1761), djelo sadrži opise sklonidbe, razgovore/dijaloge te obrasce pisama. Navedeno djelo služilo je kao priručnik za učenje njemačkoga i hrvatskoga jezika te je prvi slavonski rječnik i gramatika. (Katičić 2013:51)

¹⁴ Slavonski jezikoslovac i franjevac te autor hrvatske gramatike napisane njemačkim jezikom koja nosi naziv *Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache – „Novi uvod slavonskome jeziku“*(1778). Gramatici je pridodan i rječnik koji sadrži prijevode na hrvatski jezik. Njegov je književni jezik novoštokavski ikavski, a sadrži mnoge ijekavizme.(Katičić 2013: 51)

¹⁵ „...Književni jezik dubrovačkih autora u 17.stoljeću uglavnom se nastavlja na tradiciju bilježenja u 16.stoljeću. Usporedno je ijekavizacija dubrovačkoga govora u 17.stoljeću, a isto tako i novoštokavizacija znatnija nego u prethodnom stoljeću, ali nipošto dovršena..“ (Vulić 2013: 102)

¹⁶ Autor prvog hrvatskog rječnika kojemu je hrvatski polazni jezik *Blago jezika slovinskoga illi slovnik u komu izgovarajuse rjeci slovinske Latinski i Diacki* (1649.- 1651.)

¹⁷ Autor je rječnika *Dizionario italiano-latino-ilirico* (1785) kojega je priredio i tiskao Petar Bašić 1785.godine

3. Životopis Andrije Kačića Miošića

Od 17. stoljeća u hrvatskoj su kulturi i školstvu, uz ostale crkvene redove, primjerice pavline¹⁸ ili isusovce¹⁹, osobitu veliku i važnu ulogu imali franjevci²⁰. Razlog tomu bila je činjenica da su upravo crkveni redovi širili pismenost i u velikoj mjeri bili zaduženi za školovanje puka. Jedan od najvažnijih i najpoznatijih hrvatskih franjevaca toga vremena zasigurno je Andrija Kačić Miošić. Rodio se 1704. godine kraj Makarske, u Bristu. Njegovo pravo ime je Antun, no ime Andrija dobio je kao redovnik unutar samostana u kojemu je djelovao. Otac mu je bio Bartul, majka Manda, a prezivali su se Tomašević. Ipak, Kačić navedeno prezime nije zadržao²¹.

Na nagovor ujaka fra Šimuna Tomaševića osnovnu izobrazbu Andrija Kačić Miošić je stekao unutar samostana u Zaostrogu oko 1720. godine. Tamo je počeo učiti gramatiku hrvatskoga, latinskoga i talijanskoga jezika, baš kao i Filip Grabovac. Vrlo se brzo zaredio i postao fratrom. Obrazovanje, filozofiju i teologiju završava u Budimu. (Ravlić: 1967)

Nakon povratka u domovinu postaje učitelj u Šibeniku na bogosloviji, a nakon deset godina službe odlazi u Sumartin na Brač te tamo postaje starješina (lector generalis) gdje se zalagao za obnovu malenoga samostana. (Ravlić: 1967) Ipak, želeći dočekati smrt u Zaostrogu odakle je i krenuo u svoju misiju Andrija Kačić Miošić napušta Brač te u Zaostrogu ostaje sve do svoje smrti

¹⁸ „...U početku strogo kontemplativna zajednica, pavlini su postupno preuzimali svećeničke i dušobrižničke službe (propovijedanje, ispovijedanje, vjersko poučavanje), uključivali su se u crkveni i društveni život...a zatim su u skladu s crkvenim uredbama otvarali svoje škole, svoja srednja i visoka učilišta.“ (Sekulić, 1997:219)

¹⁹ „...Brzo se odlikovahu isusovci u svim strukturama, koje su se onda cijenile. Razumjeli su teologiju, stare jezike, matematiku, povijest, njegovali su pjesništvo.../..Uzgojna metoda u njihovim školama bila je izvrsna i ponajvećma prilagođena potrebama mladosti.“ (Deželić, Rački 1927:284)

²⁰ „...U Dalmaciji su franjevci održavali srednje školstvo u svojim samostanskim školama za članove svojega reda, ali i za svjetovnjake.../..Za franjevačke samostane posebnost u radu je otvaranje takozvanih gramatičkih škola.“ (Lukaš, Buljan, Tominac 2008:100)

²¹ „...U obitelji je postojalo vjerovanje da potječu od starih hrvatskih primorskih Kačića. Dio prezimena Miošić dobio je od prapradjeda Mije kojega su se potomci nazivali Kačić Miošić.../..Kod mnogih obitelji prvi je dio prezimena otpao, pa su samo zadržali drugi. Kačić je ljubomorno čuvao oba zbog starine prvog dijela prezimena.“ (Ravlić 1967:10)

1760. godine. S obzirom na njegov veliki doprinos franjevačkom redu, ali i hrvatskoj kulturi, unutar franjevačkoga samostana u Zaostrogu nalazi se njegov grob s posvetom:

POKOJ TEBI STARČE MILOVANE!

KOJI RODU PISMARICU DADE

S KORABLJICOM DA MU VIDA JADE

DOK MU ZORA BOLJEG DANA SVANE

HLADNU PLOČU ŠTO TI KOSTI SKRIVA

HARAN NAROD POBOŽNO CELIVA

+

1760.

4. Analiza djela *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*

Najvažnije i najpoznatije Kačićevo djelo koje izlazi u dva izdanja²² je *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*. Prvo, kraće izdanje iz 1759. godine posvećeno je Vicencu Kosoviću²³ te je pisano na latinskome jeziku. Drugo, prošireno izdanje nosi naziv *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, tiskano je 1759. godine, a posvećeno je Luki Ivanoviću²⁴ te je pisano na talijanskome jeziku.

To djelo smatrano je najpopularnijom hrvatskom pučkom knjigom te ju mnogi nazivaju narodnom pjesmaricom. (Musa 2006) U njoj se nalazi i svjetovna i povijesna tematika, pisana je stihom narodne poezije, desetercem,

²² „...Kraća je verzija Razgovora ugodnog objavljena 1756.godine, a tri godine kasnije autor je objavio znatno prošireno izdanje, koje je pak do naših dana doživjelo gotovo stotinu izdanja, pod različitim naslovima i različita opsega, na raznim jezicima i pismima..“ (Holjevac, Lisac, Stolac 2013:605)

²³ korčulanski biskup

²⁴ knez

ali neki dijelovi pisani su i u prozi. Svojim je djelom, smatra Musa (2006:257), Andrija Kačić Miošić utjecao i na razvoj hrvatskoga jezičnog standarda²⁵. Ovo djelo pisano je na hrvatskome jeziku, a namjenjeno je puku, za razliku od *Elemente peripatheticae* koja je pisana na latinskome jeziku te koju je Kačić namijenio učenim ljudima.

Ako se usporedi *Elementa peripatheticae*, filozofsko djelo koje je namijenio užem krugu ljudi, intelektualcima, učenim ljudima, te *Razgovor ugodni* koji je namijenio neukom puku koji je bio brojniji, te ga zato napisao na hrvatskome jeziku kako bi ga svi mogli čitati i razumijeti²⁶, može se zaključiti kako je *Razgovor ugodni* stekao puno veću popularnost i vrijednost. Iako je prvo djelo stručnije te ima puno veću znanstvenu i umjetničku vrijednost, drugo djelo ipak ostaje u povijesti hrvatske kulture kao ono djelo koje je izvršilo presudan utjecaj na hrvatsku kulturu i jezik, narodnu književnost.²⁷

Što se tiče stiha, navodi Botica (2006:146), Andrija Kačić Miošić služi se dominantnim epskim desetercem koji ima cenzuru iza četvrtoga sloga, a takva vrsta stih doprinosi posebnom ritmičkom ugođaju. Također, stalan deseterac karakterističan je i pogodan za epsko opjevavanje, a kao što je već prethodno rečeno, *Razgovor ugodni* često se recitirao i pjevao. Zbog svega navedenoga Andrija Kačić Miošić poseže upravo za stihom epske narodne poezije: „...*Ta vrijednost epske narodne poezije, njezina zasluga za očuvanje epske narodne svijesti, nametnula je i Kačiću potrebu da ugodi uhu i duhu svoga težačkoga čitatelja ili slušatelja pa je i on prije svega prihvatio epski narodni desetera..*“ (Kolumbić 1995: 165)

²⁵ „...I Kačić sa svojim djelom, kao i Kačić još prije svojom Gramatikom iz 1604.godine, dakle dva veka prije Vuka, prikazuje svojevrsnu normiranost hrvatskog jezika..“ (Musa 2006:257)

²⁶ „...To sve izravno govori o zaista širokome krugu čitatelja, što i jest izuzetno važno kada se želi prenijeti neka prosvjetiteljska poruka..“ (Holjevac, Lisac, Stolac 2013:605)

²⁷ „...Pisao je hrvatska (prozna kronika Korabljica Pisma svetoga) i latinska djela (filozofski priručnik *Elementa peripathetica*), ali je u povijesti hrvatske književnosti ostao zapamćen kao autor najčitanije i najraširenije hrvatske knjige dopreporodnoga razdoblja – *Razgovora ugodnog naroda slovinskoga*. Sintagma *razgovor ugodni* dio je živoga općega hrvatskoga frazeološkoga blaga..“ (Holjevac, Lisac, Stolac 2013:604)

Što se tiče strukture djela ono se sastoji od predgovora koji je napisan u prozi unutar kojega se nalazi ideja djela i autorova namjena pisanja Razgovora ugodnog, a o kojemu će biti nešto više riječi u nastavku rada. Također treba spomenuti i posvetu koja se nalazi iza predgovora. Nadalje, Andrija Kačić Miošić se za pisanje ovoga djela poslužio već spomenutim *Cvitom razgovora* Filipa Grabovca, djelima Pavla Rittera Vitezovića²⁸ te je inspiraciju potražio i u događajima iz *Ljetopisa popa Dukljanina*²⁹. Osim toga, koristio je i predloške drugih autora kao što su Antun Vramac, Juraj Šišgorić, Mavro Orbini... Dakako, ponajviše se služio povijesnim vrelima, pismima, diplomama i kartama, a u slučaju da nije pronašao ono što je tražio, posezao je za usmenom predajom na način da bi neku priču čuo, oblikovao ju na svoj način i uklopio u svoje djelo. (Botica 2006:144)

Razgovor ugodni sastoji se od 136 pjesama koje su kronološki raspoređene. Takav točan povijesno-vremenski slijed bio je veoma važan jer mu je on bio dokaz autentičnosti podataka. Djelo započinje pjesmom koja je napisana u obliku dijaloga između dva starca: Radovana koji piše pobratimu Milovanu. Nagovara Milovana da uz gusle opjeva slavne bitke i ratove hrvatske povijesti na što starac pristane. Kroz cijelu zbirku pjesama postavljen je lik jednoga izmišljenog pripovjedača, slijepog starca, pjevača i guslača Milovana koji uz gusle govori o slavnoj hrvatskoj povijesti:

*„...Knjigu piše od Kotara kneže,
po imenu starac Radovane,
ter je šalje pobratimu svomu,
Mjelovanu od gorice crne.*

²⁸ „...Od hrvatskih pisaca, uz Orbinija, najviše je crpio iz djela P. Vitezovića Rittera *Kronika aliti spomen vsega svieta vikov..*“ (Dukić 2005)

²⁹ „... odakle je K. M. preuzeo rodoslovlje 50 »slovinskih« kraljeva..“ (Dukić 2005)

*U knjizi ga lipo pozdravljaše
ter ovako starac besidaše:
„Mjelovane, sva je vjeka na te:
probudi se, biće bolje za te.*

*Kadno lani prođe niz Kotare
i pronese gusle javorove
ter zapjeva pjesmu od junaka
jedne slaviš, druge ne spominješ..³⁰*

Tematski, pjesme su mu različite, no sve ih povezuje povijesna tematika o svim važnim događajima južnih Slavena i njihovoj junačkoj povijesti. S obzirom na tu činjenicu djelo ima izrazitu rodoljubnu tendenciju. Pripovjedač je starac Milovan koji pak ide od Skadra do Kotara te opjevava junačku slavensku povijest. Pri tome je vrlo vješto istraživao sve povijesne činjenice jer kao što je već rečeno, Andrija Kačić Miošić je uvijek polazio od istine, dakle pazio je na svoje prosvjetiteljske i odgojne namjere te izbjegavao sve ono što nije mogao provjeriti ili dokazati, želeći da su njegove pjesme dokazi, a ne rezultat njegove mašte. Tu se Andrija Kačić Miošić razlikuje od ostalih pjesnika te ga se može promatrati i kao kroničara jer mu je istina bila daleko važnija od estetike. (Botica:2004)

U svim svojim pjesmama govori o junaštvu, hrabrosti i veličini domaćih slavenskih junaka, vladara, vitezova, o njihovoj povijesti i problemima s kojima se susreću, osobito hrvatskoj povijesti. Njegovo djelo ima didaktičnu funkciju, odnosno prosvjetiteljsku namjeru. On svoj narod želi podučiti i naučiti o svim

³⁰ (Ravlić 1967:35)

važnim događajima iz njihove prošlosti, a stavlja naglasak na sve slojeve društva, od onih najnižih kojima ovo svoje djelo i posvećuje³¹. (Musa 2006:251)

Tematski, pjesme se mogu podijeliti u nekoliko skupina. Prvu tematsku skupinu čine pjesme koje Kačić posvećuje kraljevima, velikanima i carevima koji su obilježili povijest i ratove s Turcima sve do pada Carigrada 1453.godine , primjerice Jelena Križarica, Konstantin Veliki te glavni junak Jure Kastriotić Skenderbeg. (Šoljan 2008:57)

Drugu tematsku skupinu pjesama čine one pjesme koje prikazuju događaje i osobe vezane za 15.stoljeće, prije svega turske pohode i osvajanja od pada Carigrada do poraza Turaka u Beču, s posebnim naglaskom na antitursku tematiku, o borbama i nedaćama koje je prouzročila turska sila, a prikazani su i hrvatski junaci iz plemićkih obitelji. (Šoljan 2008:57)

Treću, središnju tematsku skupinu pjesama čine one pjesme koje govore o ratovima za oslobođenje od turske vlasti te o hrvatsko-ugarskim junacima i velikanima. Treba napomenuti i činjenicu da Andrija Kačić Miošić nikada ne govori o pobjedniku. Kada progovara o ratu ne razrješava sukob jer smatra da rat ne može dovesti do razrješenja, stoga govori o problemu trajnoga sukoba tj. rata. Autor spominje i hvali i druge velike povijesne ličnosti, primjerice slovinske kraljeve, ali i turske junake što ukazuje na pozitivan pristup prema drugim slavenskim narodima i njihovim povijestima. (Šoljan 2008:57) I neprijatelja, prije svega Turke, opisuje kao strašne i hrabre junake, ne širi mržnju između naroda bez obzira na turbulentno razdoblje u kojemu stvara. Kada govori o Turcima i njihovim ratnicima govori u pozitivnom svjetlu,

³¹ „...zaključit ćemo da on najviše uspjeha postiže u onom što je i nakanio, a to je prikladno, iz duše, na najadekvatniji način uvjerljivo i spontano, odvažno i suvislo, ukazati na istine svome pobri – prostom, narodnom čovjeku, težaku i čobanu..“ (Musa 2006:251)

prikazujući ih kao hrabre, borbene i inteligentne junake koji se bore za svoje ciljeve³².

4.1. Obilježja stila

Što se pak tiče stila pisanja, Andrija Kačić Miošić je zasigurno ispred svoga vremena zbog načina na koji piše, zbog termina koje koristi te tematike kojom se bavi, a o čemu će biti više riječi u nastavku rada.

S obzirom na navedeno često se javlja dvojba između Kačića kao povjesničara i Kačića kao pjesnika narodnih pjesama. Andrija Kačić Miošić uzdao se u pisanu knjigu (Botica 2006: 146) koja je dokumentirana, univerzalna, provjerena, dokazana i autentična, što je vidljivo i u svim njegovim djelima.

Ako se uzme u obzir djelo koje će biti analizirano u nastavu, a to je *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, ono je bilo u tadašnjem vremenu izvor znanja o prošlosti pojedinih naroda, nešto poput enciklopedije ili povijesne knjige koja je tada jedina postojala bila dostupna masama.

Nadalje, treba naglasiti kako se Andrija Kačić Miošić trudio prije svega osvojiti čitateljsku publiku, neobrazovani puk, jer za njih i piše svoja djela, a to zasigurno nije bilo lako. Ipak, u svome je naumu uspio na način da je pridobio narod pišući upravo o njima samima i njihovoj povijesti. (Musa 2006:250) Da bi pridobio publiku, ona mu je morala vjerovati tj. vjerovati u ono što je on zapisao. Dakle, moglo bi se reći da ovo svoje djelo piše za vlastiti narod i njegov interes što naglašava i u predgovoru Bratu štioću gdje se obraća upravo puku: „...siromasi težaci i čobani naroda slovinskoga..“ (Ravlić 1967:29).

Veoma je poštovao interese naroda jer je smatrao narod temeljem društvene zajednice³³. Njegovo sjevremensko djelo *Razgovor ugodni* služilo je

³² „...U odnosu prema Turcima kao osvajačima nije Kačić poznavao pomirbe ni nagodbe: dobre dvije trećine njegova *Razgovora* slave upravo junake, koji su se vjekovima borili protiv Turaka. No ipak valja istaknuti da Kačić Miošić često ističe ne samo junaštvo nego i viteštvo turskih junaka..“ (Grubišić 2008: 28)

poput čitanke putem koje se narod mogao obrazovati i učiti jer je mogao iz nje čitati. (Mrša 2008:99)

Ističući vrijednost jednoga naroda, njihove kulture, povijest i jezik Andrija Kačić Miošić utvrđuje cijelu jednu kolektivnu svijest, narodnu samosvijest. Zbog navedenoga treba reći kako ideologija ovoga djela nadilazi čak i političke i povijesne granice, a ideju o naglašavanju važnosti svih južnih Slavena, odnosno Slovina, iznosi u stalnim referencama na zajedničko podrijetlo, teritorij, institucije, svetce i heroje pojedinih naroda³⁴.

Što se tiče načina pisanja Andrija Kačić Miošić koristi se jednostavnom terminologijom, jezikom i stilom kako bi bio razumljiv i jasan svima. (Mrša 2008:92) Isto tako treba naglasiti činjenicu prema kojoj se u vremenu prosvjetiteljstva, dakle u 18. Stoljeću, u Hrvatskoj pisalo pod utjecajem franjevačkoga reda³⁵ koji su bilo od velikog značaja za promicanje jezika, kulture i književnosti.

Također, navodi Botica (Botica 2007:147), Andrija Kačić Miošić često kombinira deseterce sa osmercima zato što je na taj stih narod navikao, a autor je uvijek podilazio narodu i njegovom ukusu. Što se pak tiče vremena i prostora unutar pjesama ni oni se ne mijenjaju niti prekidaju svojim skokovima određenu skladnost i tijek same radnje. To znači da se prati jedan lik ili jedna radnja, uz vrlo malo ili gotovo potpuni izostanak drugih, sporednih radnji.

Isto tako Botica (2007:143-148) navodi zanimljive načine na koje je Andrija Kačić Miošić zapisivao vlastite pjesme. U slučaju da bi čuo pjesmu od

³³ :„...Kačić je prvi veliki praktični prosvjetitelj u hrvatskom narodu, on mu daje sumu znanja o njegovoj prošlosti, daje mu osjetiti, poslije toliko stoljeća sumnje, čvrsto tlo pod nogama, jer mu ujedno daje i sumu njegovih osjećaja, naziranja, ideala, političkog i društvenog života; on, najstariji koljenović u Dalmatinskoj Hrvatskoj, obnavlja narodu njegove stoljetne tradicije, stvara narodnu enciklopediju..“ (Horvat 1980:319)

³⁴ :„... slovinstvo mu je od Jadrana do Sjevernog mora, kao i Gunduliću. Njome promiču u svečano-patetičnom hodu poznati junaci slavni naših obitelji iz vremena borbe s Turcima, a u svojim prezimenjacima čitatelji su “otkrivali” svoje pretke, pa se u svom ponosu i poistovjećivali s njima..“ (Dubravko Jelčić 2004:122)

³⁵ „...U oblikovanju hrvatskoga standardnoga jezika tijekom 18.stoljeća značajan utjecaj predstavlja višestoljetno djelovanje franjevačkoga reda..“ (Farkaš-Brekalo 2013, 167)

kazivača koji govori o nekoj znamenitoj osobi ili događaju on bi ju zapisao te oblikovao na sebi svojstven način i prilagodio ju vlastitoj poetici. Ipak, treba napomenuti da bi se pri zapisivanju gotovo uvijek koristio formalnim modelom neke narodne pjesme. Dakle na njegovo stvaralaštvo veoma utječe narodno pjesništvo koje on oblikuje i prilagođava sebi te podređuje vlastitom pjesničkom stilu. Ipak, za svoje pjesme nikada ne govori da su narodne, termin *narodnost* uvijek bi izbjegavao, a razlog tome leži u onoj činjenici koja je navedena na početku, a to je povijesna istina kojoj teži i koja mu je najvažnija. Dakle, prosvjetiteljska odrednica glavni je cilj Kačićeva djela, a to čini pišući o povijesti slovinskih naroda, njihovih junaka i sudbina. (Musa 2006:251)

S obzirom na navedeno vidljiv je utjecaj Andrije Kačića Miošića na hrvatsku književnost kroz njegov stil i poetiku. Osim na književnost, velik je doprinos dao i na jezičnom planu o čemu će biti više riječi u nastavku rada.

Većina pjesama započinje sličnim počecima koji su tipični za folklornu poeziju. Neka od karakterističnih obilježja folklornih početaka je uporaba prezenta „*Knjigu piše od Kotara kneže, po imenu starac Radovan.*“ ili pak „*Rano rani Tečelija bane*“. Također valja primjetiti kako se autor koristi različitim artificijelnim postupcima, a vrlo često rabi i apostrofu „*Zapjevajte slovinske krajine*“ ili „*Kaži pravo, iz gorice vilo*“, koja je vrlo česta u usmenoj poeziji ili pak asindetski povezuje riječi. Nadalje često se mogu pronaći stalni epiteti kao što su primjeri *gusle javorove, bitke čorde, rujno vino, gora zelena, bojno polje* koji su prepoznatljivi u Kačićevim pjesmama. Isto tako koristi sintagme koje su karakteristične za folklornu poeziju kao što su primjeri *pjesme izvoditi, mukom zamuknuti, lipo pozdravljati, riči razumiti*. Također, njegova fabula teče linearno bez zamršenih zapleta i sporednih radnji te bez mnogo likova. (Botica 2007:147)

Najveći je dio svoga opusa posvetio vlastitome narodu, ističući njegovu vrijednost, jezik, povijest, narodnu samosvijest, pripadnost te kulturu kako bi na

taj način naglasio kolektivnu svijest. Međutim, njega čitaju i cijene i drugi južni Slaveni, Bugari, Srbi, Kosovaci, Makedonci, Bosanci jer i oni u njegovim djelima pronalaze svoju vlastitu povijest. Andrija Kačić Miošić sve narode prikazuje jednako, i pobjednike i gubitnike, i velike i malene, svi su za njega jednaki, nikoga ne kritizira niti odbacuje, i zato ga svi cijene i čitaju. U tome smislu ideologija nadilazi teritorijalne granice. (Šoljan 2008:56) Zbog navedenoga može se govoriti o nacionaloj povijesti s ciljem buđenja narodne svijesti i suprostavljanja okupatorima.

4.2 Kačićev jezik

Bitna je značajka Kačićeve poetike upravo njegov jezik koji je domišljen i promišljen te pažljivo odabran (Botica 2007: 127)³⁶. Andrija Kačić Miošić piše štokavskim hrvatskim književnim jezikom koji je bio temeljen na novoštokavskom ikavskom dijalektu.

Pravopis:

Što se tiče pravopisa uočava se nedosljednost u njegovoj provedbi, a vidljiva je fonološka (*s vojskom, u knjizi, otpisuje, otkada, otkupe*) i korijenska varijanta (*vjetežka država, odpisuje, izpjevale, z glavom*).

Fonologija:

S obzirom na to da je Andrija Kačić Miošić pripadao Makarskom području³⁷, na fonološkoj razini uočava se prevlast ikavskog refleksa jata³⁸ kao što je navedeno u sljedećim primjerima: *svidoči, svit, prid, posli, divojke, bila, dvi, srića, ditinstva, bižahu*. Manja je brojnost ostvaraja ekavskog refleksa jata,

³⁶ „...Takav se stav može primijeniti i na njegov jezik koji je, pokazuje analizom, i običan, i pomno biran i dostatno ukrašen, i funkcionalan, i estetiziran..“ (Botica 2007:127)

³⁷ Makarsko primorje dio je štokavsko ikavskoga dijalekta. (Lisac 2013: 89)

³⁸ „...Štokavska ikavica kojom su pisali hrvatski štokavski pisci 18.st. nametnula se odrednicom tadašnjemu hrvatskom standardnom jeziku..“ (Farkaš-Brekalo 2013: 176)

primjerice: *Melovan, starešina, izkoreniti, ovde*. Osim toga vidljivi su i ostvaraji (i)jekavskog refleksa jata³⁹ : *svijetu, bijelomu, vjera* (hiperjekavizam), *ljepšega, lijepe, svijetle, ,dijevojka, dijeliti*.

U tekstu su potvrđeni i šćakavizmi: *godišta, godište, dopušćenja*, što je oznaka štokavskih govora. (Lisac 2003: 60)

U 18.stoljeću hrvatski pisci štokavci koriste suglasnik *h* nedosljedno na početku, sredini ili kraju riječi. Osim toga, suglasnik *h* mogao je i izostati, a često je služio i kao pravopisna oznaka dužine. Uporaba glasa *h* oznaka je štokavskih govora, a pisci su uzore tražili u bosanskoj, čakavskoj ili dubrovačkoj tradiciji koja čuva navedeni fonem u svim položajima unutar riječi. (Farkaš-Brekalo 2013: 177)

Kod Andrije Kačića Miošića suglasnik *h* javlja se nedosljedno, a moguće ga je uočiti na početnom slogu (*holost*), u sredini (*njihove*) ili pak na kraju sloga (*različitih*). Također, ponekad je moguće da suglasnik *h* izostane (*njiove, aljine arać, saranit, naodaše*).

Dobro je spomenuti i često sažimanje likova pokaznih zamjenica kao što je to vidljivo u sljedećim primjerima: *ovaj>ovi, gdje>gdi, tko>ko*.

Morfologija:

U Gmn. imenica prevladavaju –ah i –a nastavci (Farkaš-Brekalo 2013:184) što je vidljivo u primjerima: *gusara, junaka, knezova, pisama, (starih) kraljeva, grijeha, zvizdi, Turaka, varoša, svoji vitezova, mladi momaka, vikova, neprijatelja, mučenika, od Kotarā*. U posljednjem primjeru prisutna je i uporaba dužine.

³⁹ „...U Kačića i Grabovca jekavski su ostvaraji leksički motivirani..“ (Farkaš-Brekalo 2013:176)

Glas *h* služi kao oznaka pravopisne dužine u genitivu množine imenica, ali i pridjeva, te se ne čita. (Farkaš-Brekalo 2013:177)

U Lmn. imenica može se javiti, u gramatičkom morfemu, ostvaraj –ih (*po mistih, na konjih*).

Za Dmn. u imenicama se javljaju nastavci – om: *junakom, grkom, poklisarom, siromahom, krstjanom, Dubrovčanom, Rimljanom* (navedeni nastavci upućuju na konzervativan sustav), zatim – am: *Vodicam, knjigam, opačinam, materam, stranam, državam, knjižicam*, uočava se i nastavak – im: *banim, knezima, vitezovima*, te nastavak – em *ljude, nezabošcem, smutljivcem, cesarovcem, sužnjem*.

U Lmn. imenica javljaju se nastavi – u: *ruku, nogu*, zatim nastavak –im: *po školjim, po nebesima, u gradovima*, te nastavci – am: *po slovijskim državama, po dubravama, u zgrađama, knjižicama*, i nastavak – mam: *ričama, stvarnama*. Navedeni nastavci upućuju na konzervativan sustav.

Za Imn. imenica mogući su nastavci – am: *stinama, državama, mukama, stinama, s pismama, z britkim ćordama* zatim uporaba nastavka –imam: *očimama, kripostimama*, te nastavka – ima: *slovima*, zatim nastavak –im: *s banima, s darovima, krezovima, plemićima, topovima, imenima, godištim*, a javlja se i nastavak – ma: *ričma*. Navedeni nastavci upućuju na konzervativan sustav, osim u primjeru *slovima* gdje nastavak –ima upućuje na revolucionaran sustav.

S obzirom na analizu DLImn. može se zaključiti nesinkretizam koji je vidljivi iz različitih nastavaka za pojedine oblike navedenih padeža.

Što se tiče N i Amn. imenica kod autora je vidljiva nedosljednost u uporabi interfiksa što je vidljivo u primjerima: *vitezove(Amn), bane(Amn), knezove(Amn), bani(Nmn), kralji(Nmn), mite(Amn), darove (Amn)*.

Leksik:

Velika je uporaba turcizama: *mejdandžije, kabgadžije, dućandžija, safundžija, amidža* te su potvrđene i poslovice (*Bolje nam je poginut pošteno/neg' na svijetu živit nepošteno*)⁴⁰.

4.3. Kačićeva terminologija

U većini svojih pjesama Andrija Kačić Miošić se služi terminologijom iz narodne i usmene poezije (Botica 2007:144). Pri tome razlikuje davorje (narodne pjesme) i svidožbe staraca (raznovrsna usmena kazivanja). Najčešće se koristi društveno-književnim terminima primjerice *Jacinta gospoja*⁴¹. Osim toga vrlo često koristi geografske pojmove kao što je *plemenita hrvatska država*⁴². U njegovim pjesmama javlja se i dvorska terminologija, primjerice *dvoriti*⁴³, zatim vojna terminologija kao što je vidljivo u terminima *sablje, puške, topovi, bumbe i lumbarde*⁴⁴. Često rabi i vojno nazivlje koje se odnosi na titule i činove, npr. *plemić, ban, kralj*⁴⁵. Utjecaj tradicije vidljiv je i u nazivlju začinjavaca, primjerice *žute kose*.

S obzirom na navedeno Ivan Pederin (1971) navodi kako se autor služi terminologijom koja je povijesno utemeljena, za razliku od tipične narodne pjesme: „...*Terminologija začinjavaca, vojna i društveno-književna terminologija, koju Kačić čuva kao baštinu stare hrvatske književnosti, nije samo hrvatska, nego internacionalna baština evropskog virginijalizma.*“⁴⁶, što pak znači da se njegovi termini i izrazi koje upotrebljava mogu primjenjivati i u ostalim književnim djelima, bez obzira na narodnost.

⁴⁰ str.138.

⁴¹ Tumači se kao vila Jacinta

⁴² Odnosi se na Hrvatsku državu

⁴³ Odnosno služiti

³¹ Oba naziva odnose se na bombe

⁴⁵ Nazivi za titule

⁴⁶ Pederin, Ivan, *Kritika*, 3 (1970) 10, str. 43-51

Kačićeva terminologija od velike je važnosti i zbog namijene njegova djela. Naime, to je bio izvor učenja nazivlja neukoga puka. Ljudi koji su čitali njegova djela učili su o svojoj vlastitoj povijesti te iz toga razloga koristi vrlo jednostavan i jasan jezik koji je prilagodio puku kako bi ga približio neukome čovjeku. U svojim pjesmama putem protagonista prenosi bitne ljudske osobine kao što su čovječnost, ljudskost, hrabrost ili pak osjećajnost (Botica 2007:145). Sve navedeno javlja se i ranije u srednjovjekovnim, renesansnim i baroknim strukturama, koje on dodatno prilagođava i pojednostavljuje ili mijenja njihov naziv: „...sve one odlike koje koje im je u baštini prenijela europska i kršćanska uljudba od srednjega vijeka nadalje..“⁴⁷ Andrija Kačić Miošić, kao čovjek iz naroda, duboko suosjeća s vlastitim narodom i njihovom poviješću te piše za njih njihovu povijest, povijest jednoga naroda slovinskoga.

4.4 Predgovor *Bratu štiocu*

Predgovor prvoga izdanja *Razgovora ugodnog* nosi naziv *Bratu štiocu*. Taj kratki uvodni tekst sadrži neke bitne odrednice autorove poetike koje se mogu pronaći i u ostalim njegovim djelima... „*Po naravi je čovika svakoga svoj narod faliti, uzdizati i uzveličavati, i zato vide se mnoge knjige na svitlost iznesene, u kojim se štiju kralji, duke, markeži, knezovi, gospoda, vitezovi, junaci i njiova junaštva...*“⁴⁸ Ovim riječima Andrija Kačić Miošić započinje svoj predgovor unutar kojega naglašava činjenicu kako svi narodi hvale svoje velikane, kraljeve, careve i gospodu te o njima zapisuju kako bi ostali trajno zapamćeni u njihovoj povijesti.

S obzirom da više vjeruje pisanoj nego usmenoj riječi zbog mogućih izmjena autohtonoga teksta, Andrija Kačić Miošić svjestan je da te prepričane i

⁴⁷ (Botica 2007:145)

⁴⁸ (Matica hrvatska 1967:29)

opjevane priče nisu često posve istinite, ali teže istini. Iz toga razloga on se odlučuje napisati svoje remek djelo kako bi u jednu knjigu skupio cijelu slovinsku povijest: „...*Želeći dakle ja, da siromasi težaci i čobani naroda slovinskoga, koji se naslađuju u takizim pismam, mogu doći u poznanje, da njiove pisme i davorije nisu brez temelja istinita, na službu istih siromaha dajem na svitlost ove knjižice...*“⁴⁹

U nastavku predgovora autor naglašava kako svoje djelo posvećuje i piše najnižim slojevima društva, seljacima i čobanima, pa u skladu s time prilagođava svoje djelo pišući jednostavnim jezikom kako bi ga svi mogli razumjeti i čitati. Zato se njegovo djelo naziva i pučkom pjesmaricom jer je namijenjeno svim društvenim slojevima bez obzira na stupanj obrazovanja. Drugim riječima, njegovu *Pjesmaricu* svi su mogli shvatiti i razumijeti te su ju zato i čitali. Iz nje su ljudi učili o sebi, svome narodu i svojoj prošlosti. Također, njezina važnost je i u tome što su mnogi na temelju te knjige naučili čitati i pisati i obrazovali se. Također, budući da je knjiga tiskana ona postaje dostupna širokim masama što je još jedna od razloga zašto je navedena knjiga bila toliko popularna.

Nadalje, Andrija Kačić Miošić ide i korak dalje te svojim djelom želi podučiti i naučiti narod o vlastitoj povijesti i događajima koji su mu se dogodili stoga se može reći kako je njegova namjera didaktična, u skladu s prosvjetiteljskim tendencijama onoga doba. A kako bi u tome uspio morao je uvjeriti narod da se ono o čemu govori temelji na čvrstim dokazima, tj. na istini te stoga sve podatke i činjenice traži u knjigama i dokumentima kako bi se s jedne strane opravdao, a s druge dokazao da se ono o čemu piše doista i dogodilo: „...*Nastojeći da u svoje stihove ugradi povijesnu istinu, on je pojedine činjenice pojmljivo izvadio iz latinskih, talijanskih i hrvatskih, iz različitih pisama i karata, diploma, dukata, atestata, davorja i svjedožbe staraca redovnika*

⁴⁹ (Matica hrvatska 1967, :29)

*i svitovnjaka..*⁵⁰ Upravo zbog navedenih razloga ljudi su mu vjerovali te su njegovu knjigu i čitali, jer je sve nastojao provjeriti, dokazati i potkrijepiti.

Jezična analiza:

Uočava se ikavski refleks jata: *čovik, svitlost, pivajući, milostiv, vrime, pisme, dilovanja, slovinskih, srića, nesrićno.*

Potvrđena je uporaba glasa h:na kraju (*svojih*) i na početku(*nahodahu*) riječi.

U Gmn. imenica potvrđeni su nastavci – a: *kralja, bana, knjiga, vitezova, junaka, siromaha.*

Za Lmn. imenica karakterističan je nastavak – am: (*u našim*) *stranam, u knjigam, u pismam.*

U DLImn. javlja se nesinkretizam.

Također je vidljivo sažimanje pokazne zamjenice:*ovaj>ovi.*

Što se tiče dugih množina na –ov/-ev, one se uočavaju u sljedećim primjerima: *vitezovi (Nmn), krezovi(Nmn), vitezova(Gmn), dok su kratke množine vidljive u primjerima: kralji(Nmn), bana(Gmn), kralja(Gmn), bani(Nmn), rati(Nmn).*

4.5 Predgovor *Pripoljubljenomu štioču*

Predgovor drugoga izdanja *Razgovora ugodnog* nosi naziv *Pripoljubljenomu štioču*. Ono je za razliku od prvoga predgovora znatno prošireno, a neke pjesme unutar samoga djela također su promijenjene.

Andrija Kačić Miošić se u predgovoru izravno obraća čitaocu sa izrazom *moj ljubezni štioče* te napominje svrhu svoga drugoga izdanja *Razgovora*

⁵⁰ (Kolumbić 1995:163-173)

ugodnog. Naime, navodi kako mu je cilj bio prije svega proslaviti Boga, zatim objašnjava razlog pisanja djela. Naime, piše svoje djelo za narod kako bi imao saznanja o svojoj povijesti, o slavnim vitezovima i njihovim junaštvima, treću svrhu navodi kako želi da se slavna imena junaka i vitezova zapamte i ostanu trajno zapisana: „...jer što se u knjigam ne nahodi, brzo se izgubi i zaboravi; knjige štampane sve po svitu idu, ako se izgube u jednomu gradu, državi ali kraljestvu, ne će u drugomu...“⁵¹

Nadalje, autor se odmah u predgovoru poistovjećuje sa starcem Mjelovanom, tvrdeći kako upravo on stoji iza pripovjedača. Također navodi kako se nada da će svakome tko je junačkoga roda, a bude ovo njegovo djelo čitao, ono biti ugodno i milo, u suprotnom će njegovo djelo biti odbačeno: „...ako si roda od starine gospodskoga, vitezškoga oli junačkoga, ufam se biće ti ugodan, ako li nisi, na moje mrzićeš knjižice i pogrđivat trudno dilo starca Mjelovana, kakono su i do sada oni, koji nisu od vitezke krvi sastavljeni...“⁵²

Na kraju predgovora govori o tome kako je moguće da se nekome njegovo djelo ne sviđa, da ga odbaci ili ga ne smatra dobrim, istinitim. U tome slučaju daje za pravo da ga se doradi ili prepravi te njegovo djelo učini čestitim i boljim nego što je on to učinio: „...Ako se naslađuješ u zgrađam narešenim, evo sam ti kamenje pripravio, pilaj ji, teši ji i kreši ji s tvojizim alatom, koga si stekao, ter načinjaj visoke, plemenite i gospodske palače...“⁵³

Jezična analiza:

Što se tiče ostvaraja jata, on je i ovdje pretežito ikavski, što je vidljivo iz sljedećih primjera: *lipi, niki, posli, svidodžbe, dilo, griha, naslidovati, svitu, stinam, vikova, svitu, Milovan*.

Vidljiva je uporaba glasa h na dočetnom slogu riječi: (*starih*), (*hrvatskih*).

⁵¹ (Matica hrvatska 1967, str.33)

⁵² (Matica hrvatska 1967:33)

⁵³ (Matica hrvatska 1967:34)

U Lmn. imenica javlja se nastavak –am vidljiv u sljedećim primjerima: *u mojim knjižicama, u državama, u knjigam.*

Što se tiče Imn. koji je vidljiv u imenici: (*ziđanu*) *stinam naravnim* vidljiv je nastavak – am.

U DLImn javlja se nesinkretizam.

Uporaba kratke množine vidljiva je u primjerima: *kralja (Gmn), bana (Gmn), cesara(Gmn), papa(Gmn)*, dok je uporaba duge množine vidljiva u primjeru: *vitezova (Gmn).*

Za Gmn. imenica karakterističan je nastavak –a :*knjiga, (starih) kralja/cezara/papa, dida, šukundida, jama, junaka, vitezova.*

I u ovom tekstu javlja se sažimanje pokazne zamjenice: *ovaj>ovi.*

4.6 Posveta *Prisvitli gospodine*

Predgovor drugoga izdanja *Razgovora ugodnog* u sebi sadrži i posvetu koja nosi naziv *Prisvitli gospodine*, a odnosi se na Luku Ivanovića. Kroz cijeli predgovor autor iznosi imena onih velikana koje želi opjevati, a koji su radili za dobrobit slovinskoga naroda, primjerice Jure Kastriotić i Janko Sibirjanin ⁵⁴, Borić Petrović, Ivan Januović i Ivan Mihajlović.

S posebnim naglaskom spominje i hvali pripadnike obitelji Ivanonić, primjerice Juru Ivanovića, Protasia Ivanovića te Luku Ivanovića kojemu i piše posvetu: „...*ali kruna Vašega jasnoga plemena, dika kotorske države i poštenje sve Dalmacije jest srićni i čestiti plod od plemenita i viteškoga stabla porođen,*

⁵⁴ „...Druga Kačićeva pjesma iz Gerhardove zbirke pripada ciklusu pjesama o Juri Kastriotiću, kao što je narodna pjesma nazivala albanskog vojvodu. Skenderbega, vođu albanskih pobunjenika protiv otomanske vlasti. I Janko Sibirjanin i Jure Kastriotić bili su povijesne osobe, ali su u Kačićevim pjesmama hiperbolizirani u junake kojima nema premca. Većinom su oni utjelovljenje svih vrlina: poštenja, bogobožnosti, hrabrosti, plemenitosti.“ (Zbornik Kačić 2007-2008,:76)

*čneumrloga imena knez i kavalir Marko..*⁵⁵, u nastavku opisuje kako se knez Marko hrabro i odlučno borio protiv turaka te poginuo u borbi, ali ga osvećuje njegov brat Jozo skupa sa svojim vitezovima koji su se s njim borili na bojištu te na kraju bivaju nagrađeni.

Na kraju predgovora autor iznosi svrhu pisanja svoga djela: „...*Ova dakle i druga mnoga dostojanstva pritežu mene, da ovi moj trud, premda mlohav i neuredan, Vašemu Gospodstvu Prisvitlomu prikazati i posvetiti imam, komu želeći svaku sreću i čestitost nebesku i zemaljsku vazda se nazivljem..*“⁵⁶ Ponovno , vrlo skromno iznosi svoje težnje i želje govoreći kako je njegov trud jalov s obzirom na to što su gore navedeni velikani učinili boreći se za svoj narod. A on je taj koji sve to sada želi zapisati kako se ne bi nikada zaboravilo te ostalo trajno zapisano u knjigama.

Jezična analiza:

Karakteristična je uporaba ikavskog refleksa jata što potvrđuju sljedeći primjeri: *svitlost, priuzvišene, posidovanje, svidočanstvo, srićni, dilo, biše, priponizni.*

Što se tiče uporabe glasa *h* i ovdje je vidljivo kako se on ne gubi već ostaje na dočetu sloga: (*ostalih*), ili pak u sredini (*nahodi*) ili na početku: (*hrabrenomu*).

U Gmn. imenica zastupljen je nastavak – a: *vitezova, gusara, Turaka, suza, kralja, cezara, papa, bana, griha, junaka, vikova.*

Što se tiče Imn. imenica vidljiv je nastavak – im: *s darovim.*

Za Lmn. imenica vidljiv je nastavak –am: *u knjigam.*

I za ovaj tekst karakterističan je nesinkretizam DLImn.

⁵⁵(Matica hrvatska 1967: 31)

⁵⁶ (Matica hrvatska 1967:32)

U Nmn. imenica vidljiva je uporaba množinskih morfema –ov/-ev kao što je vidljivo u primjeru: *knezovi* (Nmn).

I ovdje dolazi do sažimanja pokazne zamjenice: *ovaj*>*ovi*.

Uporaba duge množine vidljiva je u primjerima: *darovim*, *vitezova*, *knezovi*.

5. Zaključak

Fenomen Andrije Kačića Miošića traje već stoljećima, a njegov *Razgovor ugodni* zasigurno je knjiga koja je obilježila čitavo jedno stoljeće to postala trajna i neiscrpna književna tema. To djelo imalo je i veliku ulogu u razvoju hrvatskoga jezika i jezičnog standarda s obzirom da se autor koristio štokavskim hrvatskim književnim jezikom koji je temeljen na novoštokavskom ikavskom dijalektu. Djelo se u cijelosti bavi poviješću jednoga naroda koje zajedničkim nazivom zove slovinski narod kojemu i posvećuje svoje djelo. Andrija Kačić Miošić u svim svojim djelima polazi od povijesne istine kao temelja do koje dolazi istraživanjem dokumenata i zapisa. Osim pučke pjesmarice napisao je još i *Korabljicu* te latinsko djelo *Elementa peripatheticae*. Cilj ovoga rada bio je prikazati i jezično analizirati najvažnije djelo Andrije Kačića Miošića te na koji je način svojim djelom autor utjecao na standardizaciju i razvoj hrvatskoga jezika u 18.stoljeću.

6. Popis literature

1. Bazala, Albert, *Kačićeva»Elementa peripathetica, 1976,*
<https://hrcak.srce.hr/91054>, posjet 28.kolovoza 2018.
2. Deželić, Rački, *Isusovci u hrvatskim zemljama*, Zagreb, 1928,
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=91262, posjet
29.kolovoza 2018.
3. Dukić, Davor, *Kačić Miošić Andrija*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“,
Zagreb, 2005, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=267> ,posjet 17.kolovoza 2018.
4. Fališevac Dunja, *Fra Andrija Kačić Miošić i kultura njegova doba: zbornik
radova sa znanstvenog skupa Fra Andrija Kačić Miošić i kultura njegova doba*,
HAZU, Zagreb, 2007.
5. Horvat, Josip, „*Kačić-pjesnik težaka i čobana*“ u: *Kultura Hrvata kroz 1000
godina*, sv. I, Zagreb, 1980.
6. Jelčić, Dubravko, *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Bašćanske ploče
do postmoderne*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2004.
7. Jurišić, Hrvatinić, Gabrijel, *Zbornik Kačić, Fra Andrija Kačić Miošić u Americi*,
Split, 2007-2008.
8. Kolumbić, Nikola, *Hrvatska književnost 18.st.* u: *Dani Hvarškoga kazališta
XXI*, Split 1995.
9. Lukaš, Mirko, Buljan, Davor, Tominac, Dalibor, *Gimnazijsko obrazovanje
Hrvata u organizaciji crkvenih redova tijekom 16. i 17. stoljeća*, Osijek, 2008,
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=37924, posjet
31.kolovoza 2018.

10. Musa, Šimun, *Andrija Kačić Miošić i njegovi prosvjetiteljski i jezični doprinosi*, Zadar, 2007., https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=26727, posjet 15. kolovoza 2018.
11. Pederin, Ivan, *Kritika*, dvomjesečni časopis za kritiku umjetnosti i kulturno-politička pitanja, knjiga 4, Zagreb, 1971.
12. Pederin, Ivan, *Vidik*, časopis mladih za književnost i kulturu, Split, 1971.
13. Pet stoljeća hrvatske književnosti, *Andrija Kačić Miošić, Razgovor ugodni naroda slovinskoga, Korabljica*, Zora, Matica hrvatska, Zagreb, 1967.
14. *Povijest hrvatskog jezika 3. knjiga: 17. i 18. stoljeće*, Denona d.o.o, Zagreb, 2013.
15. Tafra, Branka, *Kroatistička standardološka propitkivanja*, https://bib.irb.hr/datoteka/544757.Tafra_Standardoloska_propitivanja.pdf, posjet 2. rujna 2018.

7. Prilozi

7.1. Predgovor prvom izdanju *Razgovora ugodnoga: Bratu Štiocu*

„...Po naravi je čovika svakoga svoj narod faliti, uzdizati i uzveličavati, i zato vide se mnoge knjige na svitlost iznesene, u kojim se štiju kralji, duke, markeži, knezovi, gospoda, vitezovi, junaci i njiova junaštva. Ma narod slovinski vazda je bio, kako se vidi, u tomu malo pomljiv, jer se malo stvari štije i nahodi od stari kralja, bana, gospode i događaja, koji su se događali u našim stranam. I da se posve ne izgube od stari vitezova uspomene, Gosp. Bog dao je našem narodu tako pamet naravnu, da ono, što drugi narodi uzdrže u knjigam, oni uzdrže u pameti pivajući na sobetim, dernecim i po svim mistim, kuda putuju, pisme svoji kralja, bana, vitezova i vrsni junaka, koje premda nisu posve istinite, ništa ne manje ima svaka dobar temelj od istine. Želeći dakle ja, da siromasi težaci i čobani naroda slovinskoga, koji se naslađuju u takizim pismam, mogu doći u poznanje, da njiove pisme i davorije nisu brez temelja istinita, na službu istih siromaha dajem na svitlost ove knjižice skupljene, složene i prinesene iz različiti knjiga talijanski u jezik slovinski, u kojim će se viditi kralji, bani, gospoda i vitezovi slovinski, njiovi rati, junaštva i sva dilovanja dobra i zla. Ma viruj mi, moj štioče poštovani, da kada razgledaš ovi moji trudak, vidićeš nesrično i nemirno stanje, u komu se nahođahu vaši prašukundidi u vrime slovinski vladaoca, i poznaćeš čestito, mirno i rajsko stanje, u komu se nahodimo sada pod krilom našega Privedroga Principa, za koga imamo u potrebi našu krv proliti. Ako li ti pak ne budu ove knjižice ugodne, a ti čini bolje. Na peru ti srića, i da si mi zdrav i veseo!..“⁵⁷

⁵⁷ (Ravlić 1967:29-30)

7.2. Predgovor drugom izdanju *Razgovora ugodnog: Pripoljubljenomu štioću*

„...Ne nahodeći se u mojim knjižicama od kralja, bana i vitezova slovinski mnoge stvari i lipi događaji, koji se prija, a niti i posli porođenja Gospodinova zgodše u državam slovinskim, zato, moj ljubezni štioče, rečene knjižice prištampajem s pristavkom stari kralja, cesara, papa i mnogi sveti od našega slovinskoga naroda, s nadometkom također mnogi pisama od bana i stari ungarski, mletački i slovinski vitezova. A to ja sve sam pomljivo izvadio iz knjiga latinski, talijanski i rvatski, iz različitih pisama i karata, diplomata, dukala, atestata, davorija i svidodžbe staraca, redovnika i svitovnjaka. Svrha pak, za koju ja ovi trud činim, jest najprva slava i poštenje Božije, komu se svako dilo pošteno, brez otruje grija učinjeno posvetiti i prikazati ima; druga, neka se sadašnji i poslidnji vitezovi mogu ogledati kano u zrcalo u rabrenita vojevanja i glasovita junaštva svoji dida i šukundida, da ji slobodno i veselo mogu naslidovati i s općenitim neprijateljom boj biti. Treća pak svrha moga truda jest ova: da se slavna imena vitezova i glasoviti junaka mogu za puno vikova na svitu uzdržati, štiti i njiova junaštva spominjati, jer što se u knjigam ne nahodi, brzo se izgubi i zaboravi; knjige stampane sve po svitu idu, ako se izgube u jednomu gradu, državi ali kraljestvu, ne će u drugomu. I to su, moj štioče, svrhe, za koje ja ovi trud činim, koji, ako si roda od starine gospodskoga, viteškoga oli junačkoga, ufam se biće ti ugodan, ako li nisi, na moje mrzićeš knjižice i pogrđivat trudno dilo starca Mjelovana, kakono su i do sada oni, koji nisu od viteške krvi sastavljeni. Retorike ni poesije, nakićena ni napirlitana veza naći ne ćeš, nego jednu zgradu svrhu tvrdoga temelja od istine zidanu stinam naravnim iz duboki jama po nastojanju siromaha Mjelovana izkopani. Ako se naslađuješ u zgrađam narešenim, evo sam ti kamenje pripravio, pilaj ji, teši ji i kreši ji s tvojizim alatom, koga si stekao, ter načinjaj visoke, plemenite i gospodske palače. Ja ti dobrovoljno dopušćam i čestitu u tvomu rukodilu sreću nazivam..“⁵⁸

⁵⁸ (Ravlić 1967:33-34)

7.3. Posveta: *Prisvitli gospodine*

„...Želju, koju sam još odavno imao dati na svitlost vitežka vojevanja i glasovita junaštva Jure Kastriotića, rečenoga Skenderbega, vojvode Janka Sabinjanina, mnoge priuzvišene gospode mletačke i ostali različiti ungarski i slovinski vitezova za razgovor i službu slovinskoga naroda, sada izvršujem i na svitlost dajem. Poznajući pak, da se u Vašemu Gospodstvu Prisv. nahode skupljene i sjedinjene kriposti vitezova rečeni, zato ovi moj trud, premda malo urešeni, istomu velesrčno prikazati slobodim se: prvo, kakono od starine gospodičiću, budući štio, da su od imena i Vaše jasne kuće plemena ne samo knezovi nego li jošter i principi u stara vrimena bili, kako se nahodi u diplomi aliti blagodarstvu Jure Ivanovića, koju primi od Matijaša, kralja ungarskoga, u kojoj daje mu plemeniti tituo aliti ime od principa na ovi način: „Illustrissimo invictissimoque principi Georgio Ivanović“, u kojoj diplomi potvrđuje mu slobodno posidovanje od grada Niša, njegove države i drugi sela i varoša. Rečena pak diploma bi na svitlost dana od prisv. gosp. Tomka Mrnavića u Rimu na 1630. Prilična istina štije se u knjigam talijanskim, koje se imenuju „Istoria degli avvenimenti dell' armi imperiali contro i ribelli ed Ottomani“, gdi na listu 328 štiju se četiri principa moskovska, poslani za poklisare od cara moskovskoga k cesaru Leopoldu, među kojim se nahodi jedan od imena i plemena Valeša Pris. Gosp., imenom Protasio Ivanović, veliki kancelir od Moškoviје, a ostali imena jesu ova: Borić Petrović, senatur, Ivan Januović, senatur, i Ivan Mihajlović, sekretar, koje poglavice mogu se od svakoga viditi u knjigam gori imenovanim. Koliko pak rabrenomu vitezuz moj trud prikazati ne stidim se, jer vojujući pod barjakom Privedroga Principa mletačkoga istomu poštenje, sebi i svoj krajini učinili jeste, a tomu svidočanstvo izvode kolajne, medalje od zlata, knežtvo i druga pomilovanja od istoga primljena. Ali krana Vašega jasnoga plemena, dika kotorske države i poštenje sve Dalmacije jest srićni i čestiti plod od plemenita i vitežkoga stabla porođen, čneumrloga imena knez i kavalir Marko,

koji pod gradom Patrasom od turski gusara naskočen od viteza svuda proglašenoga slavno ime steče, jer s malo svojizi junaka pridobi Turke i porazi mnoge. To vitežko dilo poznavši Privedri Princip, učini ga s velikim veseljem kavaliirom s. Marka. Ali ni ovde kavalira Marka junaštvo ne dospiva, jer nahodeći se pod gradom turskim Atenom samo svoji četrdeset vitezova u svojoj tartani, ne punoj velikoj, bi naskočen od jednoga šambeka gusarskoga puno velika i strahovita, u komu biše blizu četiri stotine Turaka, koje Marko veselo dočeka, š njimam se žestoko pobi, šambek, bojno tursko drvo, pridobi, sažga na moru i Turke pobi, da ji se malo plivajuć na kraj i sarani aliti od njegove slavne sablje uteče. Ma u ovoj dolini od suza malokrat se zgađa veliko veselje brez plača, kako se dogodi u čudnovatomu boju i dobitju pod Atenom, jer kavalir Marko, pridobivši i sikući Turke, od puške smrt imade, koga Jozo, brat rođeni, vitežki osveti dobivši mnoštvo Turaka, osvojivši šambek bojni, dignuvši ga u lagum i učinivši svome Privedromu Principu veliko potenje, koji ga nadari z darovim od visoke časti i potenja učinivši ga kavaliirom svetoga Marka, davši mu medalje i kolajne od zlata, ne samo njemu, nego li i ostalim vitezovom, koji čestito š njime boj biše i Turke predobiše. Ova dakle i druga mnoga dostojanstva pritežu mene, da ovi moj trud, premda mlohav i neuredan, Vašemu Gospodstvu Prisvitlomu prikazati i posvetiti imam, komu želeći svaku sreću i čestitost nebesku i zemaljsku vazda se nazivljem.

Vaš Gosp. prisv.

priponizni i vazda držani sluga

FRA ANDRIJA KAČIĆ, rečeni MIOŠIĆ...⁵⁹

⁵⁹ (Ravlić 1967:31-32)